

Bolu İli Meyvecilik Potansiyeli ve Ceviz Yetiştiriciliği

ÖZET

Yrd. Doç. Dr. Hamdi ZENGİNBAL

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Meslek Yüksekokulu
Bahçe Tarım Programı, BOLU

Bolu ilinde toplam 1.211.995 dekar alanda bitkisel üretimin yapılmaktadır. Bu alanın %17,82'si nadasa ayrılmış olup geriye kalan arazinin %78,13'ünde tarla bitkileri, %3,21'inde meyve ve %0,82'sinde sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Çok düşük düzeyde de süs bitkileri yetiştiriciliği de yapılmaktadır. İlin bitkisel üretim değerlerine bakıldığında toplam 728.810 ton üretim yapılmaktadır. En fazla üretim (677.559 ton) tarla bitkileri yetiştiriciliğinde yapılmaktadır. Bu üretim şeklini sırasıyla meyve (38.062 ton) ve sebze (13.189 ton) üretimi izlemektedir. Tarla bitkileri üretiminde en önemli ürün patates ve buğdaydır.

Sebze üretiminde ilin ülke tarımına önemli sayılabilecek katkısı yoktur. Bunun yanında meyvecilik bakımından ilin çok iyi bir noktada olduğu söylenemez. Meyve türleri içerisinde en fazla elma üretimi yapılmaktadır. İlde ağırlıklı olarak patates ve buğday tarımının yapılması özellikle meyvecilik sektörünün olumsuz etkilemiştir. İlde özellikle sulanabilir özellikteki taban arazilerinde tarla tarımı yerine meyvecilik yapılmalıdır. Bu çalışmada, Bolu ilinin meyvecilik potansiyeli değerlendirilerek ceviz yetiştiriciliğinin yöre için uygunluğu, mevcut durumu değerlendirilerek sorunları ve çözüm önerileri konusunda görüşler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bolu, Meyvecilik, Ceviz

1. GİRİŞ

Türkiye'nin doğal güzellikleri bakımından ender illerinden biri Bolu'dur. Bolu 8.276 km² yüzölçümü Türkiye yüzölçümünün %1,02'lik bölümünü kaplamaktadır. Stratejik olarak önemli bir konuma sahip olan il, Batı Karadeniz bölgesinde yer almaktadır. İlin batısında Düzce ve Sakarya, güneybatısında Bilecik ve Eskişehir, güneyinde Ankara, doğusunda Çankırı, kuzeyinde Zonguldak ve kuzey doğusunda Karabük illeri yer alır. İlin sınır uzunluğu 621,4 km'dir (1).

Bolu ilinin toplam nüfusu 283.496'dur. İl nüfusunun %32,88'i belde ve köylerde yaşamakta ve geçimlerini tarımla sağlamaktadırlar (2). İlin merkez dahil 9 ilçesi bulunmaktadır. Merkeze göre doğusunda Dörtdivan, Yeniçağa ve Gerede ilçeleri, kuzeydoğuda Mengen ilçesi, güneybatıda Göynük ve Mudurnu ilçeleri ve güneyde Seben ve Kıbrıscık ilçeleri yer almaktadır (1).

Bolu, genel olarak Karadeniz iklimine sahip olmasına karşın tam bir geçiş iklimine sahiptir. İlin kuzey kesimlerinde Batı Karadeniz iklimi, güneye doğru gidildikçe İç Anadolu iklimi, Göynük ilçesinin tamamı ve Mudurnu ilçesinin bir bölümünde Marmara iklimi, geriye kalan bölümde ise Karadeniz iklimi görülür. Uzun yıl iklim verilerine göre, ilin güneşlenme süresi 2.250 ile 2.500 saat arasında değişmektedir. İlin güney kesimleri, kuzey kesimlerine göre güneşlenme süresi daha uzundur. Bunun yanında aylık sıcaklık ortalamasına göre en sıcak ay Ağustos (20oC), en soğuk ay Ocak (0,3oC) olarak belirlenmiştir. İlin büyük bir kısmı nemli, bir bölümü ise yarı nemli bölge içinde yer almaktadır. Bolu ilinin yıllık yağış miktarı 500-1500 mm arasında değişmektedir. Yağışlar en fazla Aralık, Mayıs ve Ocak aylarında, en düşük ise Ağustos ve Temmuz aylarında görülmektedir. Karlı gün sayısı ortalama 38,9 gün'dür (1, 3, 4).

İklimsel olarak ilde görülen bu çeşitlilik tarımsal üretimi de çeşitlendirmiştir. İlde ağırlıklı olarak tarla bitkileri yetiştiriciliği yapılmaktadır. Tarla tarımının yapılmadığı küçük tarım arazilerde ise meyvecilik ve sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Tarla bitkileri yetiştiriciliğinden özellikle patates yetiştiriciliğinden yeterli gelir elde edemeyen üreticiler üretimde yeni arayışlar içerisine girmektedirler.

Bu çalışmada, Bolu ilinin meyvecilik potansiyeli değerlendirilerek ceviz yetiştiriciliğinin yöre için uygunluğu, mevcut durumu değerlendirilerek sorunları ve çözüm önerileri konusunda görüşler sunulacaktır. Metin, tartışma ve yorumlar Türkiye İstatistik Kurumunun 2013 verilerine göre yapılacaktır.

2. BOLU İLİNDE BİTKİSEL ÜRETİM

Zengin bir orman örtüsüne sahip olan Bolu ili, Türkiye ormanlarının %2,55'ine sahiptir. İlin toplam arazi varlığının %64'ünü ormanlık ve fundalık alanlar oluşturmaktadır. İlde, doğu-batı doğrultusunda uzanan dağların arasında tarıma elverişli ovalar bulunmaktadır. İl arazisinin %18'i tarıma elverişlidir. Geriye kalan arazinin ise %15'ini çayır mera ve %3'ü tarım dışı alanlardır (1).

Bolu'da toplam 1.211.995 dekar alanda bitkisel üretim yapılmaktadır. Bu alanın %17,82'si nadasa ayrılmış olup geriye kalan arazinin %78,13'ünde tarla bitkileri, %3,21'inde meyve ve %0,82'sinde sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Çok düşük düzeyde de süs bitkileri yetiştiriciliği de yapılmaktadır. İlin bitkisel üretim değerlerine bakıldığında ise en fazla üretim (677.559 ton) tarla bitkileri yetiştiriciliğinde yapılmaktadır. Bu üretim şeklini sırasıyla meyve (38.062 ton) ve sebze (13.189 ton) üretimi izlemektedir (2) (Çizelge 1).

Çizelge 1. Bolu İlinin Bitkisel Üretimi (2)

Bitkisel Üretim Şekli	Alan (dekar)	Alan İçindeki Payı (%)	Üretim (ton)	Bitkisel Üretim İçindeki Payı (%)
Meyve	38.973	3.21	38.062	5.22
Sebze	10.044	0.82	13.189	1.81
Tarla Bitkileri	946.959	78.13	677.559	92.97
Nadas	215.997	17.82	-	-
Süs Bitkileri	22	0.001	-	-
Toplam	1.211.995	100	728.810	100

Bu veriler neticesinde, Bolu'da polikültür tarımının yapılmadığı, ağırlıklı olarak patates ve buğdayın münavebeli olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu iki ürün tarımının ilde yoğun olarak yapılması sebze yetiştiriciliğinin gelişmesini engellemiştir. Ülkemizde son yıllarda patates ithalatı olmamasına karşın patates pazarlamasında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Üretilen patatesin büyük bir kısmı iç pazarlarda tüketilirken bir kısmı da yemeklik olarak Ortadoğu ülkelerine ihraç edilmektedir. Yalnız, kuraklık ve diğer nedenlerden dolayı üretimini yeterli miktarda yapamayan bazı ülkeler ülkemizden turfanda patates talep etmektedirler. Fakat istenilen özelliklere sahip çeşit ve miktarda patates üretimi yapılmadığından bu fırsatlar yeterince değerlendirilmemektedir.

Patatesin iç ve dış satış problemlerin halledilmesi için en uygun yol bu ürünle ilgili yurt çapında bir örgütün kurulması olacaktır (1, 5). Ülkemizde patates tarımında, yıldan yıla farklılık göstermekle birlikte görülen fiyat dalgalanmaları ve pazarlama sıkıntıları Bolu ilinde de belirgin olarak kendini göstermektedir. Her ne kadar Bolu ilinde üretilen patates sert dokulu ve kalitelide olsa, ülke genelinde pazarlama sorunu yaşamaktadır. İlde, patates pazarlanmasında en önemli sorun birim maliyet yükseklidir ve çeşitli nedenleri bulunmaktadır. İlde bölünmüş, parçalı tarım arazilerin sayısı oldukça fazla olması konvansiyonel tarımı ile entegre mücadeleyi olumsuz etkilemekte, kitlesel üretimin önüne geçmekte.

Bunun yanında gübre, ilaç, tohum ve işçilik maliyetlerinin yüksek olması patates birim maliyetini arttırmaktadır. Kontrolsüz yoğun ilaç ve gübre kullanımı nedeniyle Niğde ilinde yaşanan sıkıntılar Bolu ilinde yaşanmaya başlanmış ve Dörtdivan ilçesinde karantina önlemleri alınmıştır (6).

Tarla tarımından yeterli gelir sağlayamayan üreticiler yeni arayışlar içerisinde. Bunun için üreticiler, büyük tarımsal arazilerde yem bitkileri, küçük tarım arazilerinde ise meyve ve sebze yetiştirmeye yönelmektedirler. Bu durum zaman zaman kontrolsüz gelişmeleri ortaya çıkarmaktadır. Yetiştiricilikteki başarı, pazarlanabilen ürün miktarıyla birlikte değerlendirilmeli, yeni bir ürüne yönelimde, pazar istekleri ve tüketim potansiyellerinin de başlangıçta dikkate alınması gerekmektedir.

3. BOLU İLİ MEYVE ÜRETİMİ

Bolu ili, kuzeyden güneye doğru değişen farklı iklim özelliklerine sahip olması, birçok meyve türünün doğal veya kültüre alınmış olarak yetişmesine imkan sağlamaktadır. Çizelge 2 ve 3'de görüldüğü gibi ilde, yumuşak ve sert çekirdekli meyveler yanında sert kabuklu ve üzümü meyveler yetiştirilmektedir. İlde, toplam 38.973 dekar alanda 38.062 ton meyve üretimi yapılmaktadır. Meyve türleri içerisinde kızılçık, Türkiye üretiminde önemli bir paya (%16,17) sahiptir. Fakat bu meyve türünün orman bitkisi olarak kabul edilmesi ve değerlendirilme şeklinin kısıtlı olması nedeniyle yetiştiriciliği kültüre alınarak yapılmamaktadır. Bu meyveyi elma izlemekte ve Türkiye elma üretiminin %0,76'sini Bolu ili karşılamaktadır.

Çizelge 2. Türkiye ve Bolu İlinde Meyve Üretimi (2)

Meyveler	Türkiye Üretimi (ton)	Bolu Üretimi (ton)	Türkiye Üretimindeki Payı (%)	Bolu Üretimindeki Payı (%)
Armut	461.826	3.644	0.79	9.57
Ayva	139.311	544	0.39	1.43
Badem	82.850	108	0.13	0.28
Ceviz	212.140	936	0.44	2.46
Dut	74.600	138	0.19	0.36
Elma	3.128.450	23.759	0.76	62.42
Erik	305.393	1.932	0.63	5.08
Fındık	549.000	290	0.05	0.76
İğde	4.666	69	1.48	0.18
Kızılçık	11.838	1.914	16.17	5.03
Kiraz	494.325	1.037	0.21	2.72
Muşmula	4.641	23	0.50	0.50
Şeftali	637.543	511	0.08	1.34
Üzüm	4.011.409	2.746	0.07	7.21
Vişne	179.752	399	0.22	1.05
Zerdali	31.609	12	0.04	0.04
Toplam	19.175.395	38.062	22.15	100

Bolu meyve üretim verilerine bakıldığında (Çizelge 2 ve 3) en yüksek üretim yine elma yetiştiriciliğinden sağlanmakta ve il meyve üretiminin %62,42'sini oluşturmaktadır.

Elma çeşitleri içerisinde ise en fazla Starking yetiştirilmektedir. Bu meyve çeşidini Golden ve Amasya elması izlemektedir. İl Meyve üretiminde elmadan sonra armut üretimi önemli düzeydedir ve il meyve üretiminin %9,57'sini teşkil etmektedir. Bu meyve türünü sofralık çekirdekli üzüm takip etmektedir.

Çizelge 3. Bolu İli Meyve Üretim Verileri (2)

Ürün adı	Toplu meyve. alanı (dekar)	Üretim (ton) ort.	Ağaç başına verim (kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Elma	19.416	23.759	186	405.179	18.621	423.800
Armut	1.509	3.644	37	99.035	20.288	119.323
Ayva	299	544	28	19.565	970	20.535
Muşmula	0	23	10	2.250	320	2.570
Şeftali	241	511	26	19.410	482	19.892
Erik	444	1.932	22	85.895	2.995	88.890
Zerdali	0	12	12	1.000	0	1.000
Kiraz	919	1.037	26	39.662	3.505	43.167
Vişne	176	399	23	17.728	912	18.640
Kızılçık	0	1.914	12	161.940	63.978	225.918
İğde	0	69	9	7.300	95	7.395
Dut	0	138	13	10.405	243	10.648
Badem	153	108	12	8.775	2.085	10.860
Fındık	10.888	290	3	111.737	15.438	127.175
Ceviz	1.128	936	32	29.569	4.561	34.130
Üzüm	3.800	2.746	723	3.800	0	3.800

Bolu'da meyvecilik, özellikle Seben ilçesinde ve kısmen de olsa Kıbrıscık ilçesinde toplu kapama bahçelerde yapılmakta iken diğer ilçelerde dağınık aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Dağınık aile işletmeciliği şeklinde yapılan meyvecilik ürün daha çok aile içerisinde tüketilmekte veya kısmen de olsa yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır. Bu şekilde yapılan meyveciliğin ekonomik olduğu söylenemez.

Çizelge 4’de Bolu ilinin ilçelere göre meyve üretim verileri verilmiştir. Çizelge 4 incelendiğinde (2), en fazla meyve üretimi (23.226 ton) Seben ilçesinde yapılmakta ve Bolu meyve üretiminin %61,02’sini bu ilçeden karşılanmaktadır.

Meyve üretiminde önemli bir yere sahip olan Seben ilçesini sırasıyla Mudurnu, Göynük ve Bolu Merkez ilçeleri izlemektedir. Seben, meyve yetiştiriciliği açısından mikro klima iklim yapısına sahip olmasından dolayı uygun ekolojilere sahiptir ve 16 meyve türü ticari olarak yetiştirilmektedir. Seben ilçesinde özellikle elma yetiştiriciliği yapılmakta ve Bolu ili elma üretiminin %83,76’sını bu ilçeden karşılanmaktadır. Bunun yanında ilçede meyve yetiştiriciliği ileri bir seviyede olup şeftali ve sofralık çekirdekli üzüm üretiminde önemli bir yere sahiptir. Bu meyve türlerinde il üretiminin sırasıyla %88,9, %56,33’ünü karşılamaktadır.

Sert çekirdekli meyveler grubunda en fazla üretilen ürün erik olup Mudurnu ve Göynük ilçeleri en fazla üretime sahiptir. Bunun yanında meyve suyu sanayiinde de kullanılan vişne ve şeftali gibi ürünlerin üretimi yeterince gelişmemiştir. Üzümü meyveler grubunda ise Bolu ilinde sadece üzüm ve dut üretilmektedir. Üzüm üretiminde Seben, dut üretiminde Göynük ilçesi ön sıralardadır.

Sert kabuklu meyveler grubunda en fazla ceviz üretilmektedir (en fazla Mudurnu, Göynük, Merkez, Mengen ve Seben ilçelerinde). Fındık üretimi ise en çok Göynük ilçesinde yapılmaktadır.

Çizelge 4. Bolu Merkez ve İlçelerinde Meyve Üretimi (ton) (2)

Meyveler	Merkez	Dörtdivan	Gerede	Göynük	Kıbrıscık	Mengen	Mudurnu	Seben	Yeniceğa	Toplam
Elma	535	94	564	380	178	524	1.500	19.900	84	23.759
Armut	126	60	345	517	492	273	1.024	728	79	3.644
Ayva	52		26	237		53	144	22	10	544
Muşmula				1		22				23
Şeftali				51		4		454	2	511
Erik	130	19	37	528	25	165	923	54	51	1.932
Zerdali				12						12
Kiraz	71			232	48	41	408	225	12	1.037
Vişne	62			191		15	53	41	37	399
Kızılcık	1.638			15		4	167	90		1.914
İğde				4				65		69
Dut	19			60		33		22	4	138
Badem				89				19		108
Fındık	1			218		5	66			290
Ceviz	91		44	282	26	64	361	59	9	936
Üzüm				232	967			1.547		2.746
Toplam	2.725	173	1.016	3.049	1.736	1.203	4.646	23.226	288	38.062

Bütün bu veriler neticesinde özellikle Merkez ilçesinde tarla bitkileri üretimine (patates ve Buğday gibi), kısmen de olsa sebze üretimine ağırlık verildiği ve Seben İlçesinde meyveciliğin yaygın olarak yapıldığı söylenebilir. Tarla bitkileri yetiştiriciliğinin (özellikle patates ve buğday) ilde önemli üretim şekli olmasından dolayı meyvecilik sektörü önemli bir gelişme kat edememiştir. Ancak tarla bitkilerinden yeterli gelir elde edemeyen üreticiler yetiştiricilikte yeni arayışlar içerisinde. Bu arayışlar içerisinde meyvecilik sektörü önemli bir yer tutmakta ve parçalı arazilerde yani küçük tarım arazilerinde karlı bir yatırım olarak görülmektedir. Bunun yanında iki büyük metropol kentin ortasında bulunan Bolu, pazarlama konusunda sahip olduğu bu avantajı kullanarak üretim şeklini günün koşullarına göre değiştirmelidir. Bunun için ceviz, kuşburnu, böğürtlen, ahududu gibi yeni ve pazar değeri olan meyve türlerine yönelmelidir.

Meyveciliğin yoğun olarak yapıldığı Seben ilçesinde yetiştiriciliğin istenilen düzeye gelmesi için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır. Bunların başında Seben ilçesini ön plana çıkaran elma yetiştiriciliğinde önlemlerin alınması gerekmektedir. Yörede günümüzün pazar isteklerine göre elma çeşitleri seçilmelidir. Bunun için modern meyveciliğe uygun bodur ve yarı bodur anaçlara aşılı fidanlar kullanılarak verimden düşmüş yaşlı ağaçlar sökülerek yeni bahçeler tesis edilmelidir. İlçede elma yetiştiriciliğini arttırmak için yeni elma plantasyonları oluşturulmalıdır. Yeni tesis edilen bahçelerde geleneksel elma yetiştiriciliği yerine modern meyvecilik teknikleri uygulanmalıdır. Budama ve terbiye sistemleri buna uygun yapılmalıdır.

Aynı zamanda yoğun elma üretimi yapılan bahçelerde sulama imkanı (özellikle damla sulama) sağlanmalıdır. İlçede iklim ve toprak gibi iki temel üretim unsurunun yeterli olmasına rağmen, sulama eksikliği sebebiyle verim düşüklüğü yaşanmaktadır. İlçede elma bahçelerinin büyük bir kısmı verimden düşmüş yaşlanmış ağaçlardan oluşmaktadır. Bu ağaçlardan pazar değeri düşük kalitesiz ürün alınmasına rağmen çiftçiler elde ettikleri geliri yeterli bulmakta, meyve ağaçlarının gençleştirilmesine yanaşmamakta ve bahçe yenilemelerini sürekli ertelemektedirler. Bu duruma önlem alınmadığı takdirde gelecek yıllarda elma üretiminde ciddi problemler yaşanmasına, üretim, verim ve kalitenin büyük ölçüde düşmesine neden olacaktır.

4. TÜRKİYE SERT KABUKLU MEYVE ÜRETİMİ

Türkiye sert kabuklu meyvelerin anavatanı konumundadır. Ülkenin sert kabuklu meyveler üretim verileri incelendiğinde (Çizelge 5), en fazla fındık üretimi yapıldığı görülmektedir. Fındığı ceviz, Antepfıstığı, badem ve kestane izlemektedir. Üretim alanı değerlerine bakıldığında ise yine en fazla fındık alanları, bunu Antepfıstığı ve ceviz alanları takip etmektedir.

Meyve vermeyen ağaç sayısının toplam ağaç sayısına oranına bakıldığında %42.77 ile ceviz ve %40.77 ile badem başı çekmektedir. Badem ve ceviz Orman Genel Müdürlüğü nezdinde özel ağaçlandırma hükmünde olduğu ve teşvik edildiği için bu iki meyve türünde son yıllarda çok sayıda fidan dikimi gerçekleştirilmiştir. Bu veriler neticesinde badem ve cevizde önümüzdeki yıllarda meyve vermeyen ağaçların meyve vermeye başlamasıyla üretimde önemli ölçüde artış gerçekleşeceğini göstermektedir. Yine Çizelge 5 incelendiğinde fındık alanlarında artışın çok düşük düzeyde olduğunu (%1.96) göstermektedir. Bu durumun oluşmasında, fındıkta pazar sorunu ve fiyat düşüklüğü önemli yer teşkil etmektedir.

Çizelge 5. Türkiye Sert Kabuklu Meyve Üretim Verileri (2)

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç oranı (%)
Fındık	7.021.437	549.000	2	348.563.209	6.984.836	355.548.045	1.96
Ceviz	639.015	212.140	33	6.526.028	4.877.669	11.403.697	42.77
Antep fıstığı	2.813.553	88.600	2	38.116.209	12.006.181	50.122.390	23,95
Badem	254.570	82.850	16	5.255.592	3.602.097	8.857.689	40.67
Kestane	113.069	60.019	31	1.958.904	361.505	2.320.409	15.57

5. TÜRKİYE CEVİZ ÜRETİMİ

Türkiye, cevizin anavatanlarından biridir. Doğal florada Türkiye'nin dört bir tarafında ceviz ağaçlarına rastlamak mümkündür. Türkiye dünya ceviz üretiminde Çin, ABD ve İran'ın ardından dördüncü sırada yer almaktadır (7). 1960'lı yıllarda dünya üretiminde lider olduğumuz cevizde, fındığın devlet destekli olması sebebiyle bu meyve türüne özellikle Karadeniz Bölgesinde ağırlık verilmiş ve ceviz üretimi gerilemiştir.

Son yıllarda fındığın çeşitli sebeplerle değer kaybetmesinden dolayı ceviz yetiştiriciliğine rağbet artmıştır. Bu rağbetin artmasında cevizin diğer meyve türlerine kıyasla yıllık bakımının az olması, ceviz satış fiyatının oldukça

yüksek olması, uzun süre muhafaza edilmesi, kerestesinin değerli olması, değişik ekolojilerde yüksek rakımlarda bile rahatlıkla yetiştirilmesi, pazar sorununun olmaması ve ağaç başına veriminde yüksek olması etkili olmuştur.

Türkiye ceviz üretimi Çizelge 6'da görüldüğü gibi toplam 639.015 dekar alanda 212.140 ton'dur. Meyve vermeyen ağaç sayısı incelendiğinde toplam meyve ağaçlarının %42.77'sinin henüz meyve vermediği anlaşılmaktadır ve bu oran önümüzdeki yıllarda ceviz üretiminin artacağını göstermektedir. Türkiye'nin hemen hemen her ilinde ceviz yetiştiriciliği yapılmakta ve en fazla üretim (12.811 ton) Hakkari'de yapılmaktadır. Bu ili 10.316 tonla Kahramanmaraş, 6.984 tonla Bursa, 6.981 tonla Denizli ve 6.423 tonla Çorum illeri izlemektedir. En az üretim ise Doğu Anadolu illerinden Ağrı, Ardahan, Kars ve Iğdır'da yapılmaktadır.

Türkiye ceviz üretim il bazında incelendiğinde (Çizelge 6) özellikle Manisa ilinde yeni tesis edilen ve meyve vermeyen ağaç sayısının oldukça fazla olduğunu görmekteyiz. Bunu yanında Denizli, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Kırşehir, Edirne, Samsun, Kahramanmaraş, Bitlis, Konya, Tokat ve Amasya gibi illerde de yeni tesis edilen ve meyve vermeyen ağaç sayıları oldukça fazladır. Bu ağaçların verime yatmasıyla beraber önümüzdeki yıllarda il bazında ceviz üretim sıralaması değişecektir.

Çizelge 6. Türkiye yıllık ceviz üretimi 3000 tonun üzerinde olan iller (2)

İl Adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Hakkari	12.528	12.811	56	229.600	33.650	263.250
Kahramanmaraş	18.680	10.316	32	319.230	114.646	433.876
Bursa	26.055	6.984	37	186.862	172.406	359.268
Denizli	35.529	6.981	31	223.743	278.536	502.279
Çorum	14.845	6.423	24	262.865	86.566	349.431
Antalya	7.534	5.949	52	114.275	39.415	153.690
Mersin	9.163	5.938	43	137.191	69.109	206.300
Tokat	14.532	5.270	39	133.761	102.477	236.238
Konya	9.644	5.264	37	143.969	118.589	262.558
Van	17.479	4.961	33	151.834	55.029	206.863
Aydın	8.980	4.888	30	161.361	50.669	212.030
Sakarya	12.764	4.860	39	126.153	53.204	179.357
Karaman	10.876	4.751	31	154.071	69.450	223.521
Kastamonu	4.654	4.713	38	122.497	64.253	186.750
Erzurum	4.409	4.523	45	100.966	38.438	139.404
Ordu	2.226	4.171	33	127.876	37.914	165.790
Ankara	15.886	4.089	39	105.281	68.273	173.554
Bitlis	23.186	3.946	39	100.500	128.865	229.365
Balıkesir	25.278	3.836	32	120.465	261.795	382.260
Manisa	37.440	3.592	22	166.272	324.853	491.125
Kocaeli	7.458	3.456	36	96.555	26.229	122.784
Çanakkale	17.108	3.394	39	86.390	222.457	308.847
İzmir	3.441	3.354	27	125.316	42.985	168.301
Amasya	6.426	3.289	39	85.000	114.390	199.390
Malatya	4.699	3.228	22	145.085	60.910	205.995
Adana	6.652	3.144	28	110.780	44.250	155.030
Kırşehir	13.364	3.011	31	98.443	161.512	259.955
Türkiye Toplamı	639.015	212.140	33	6.526.028	4.877.669	11.403.697

6. BOLU MERKEZ VE İLÇELERİNDE CEVİZ ÜRETİMİ

Bolu ili Türkiye ceviz üretimine çok düşük düzeyde (%0.44) katkı sağlamakta ve Türkiye üretiminde 66. sırada yer almaktadır. Bolu, toplam 1.128 dekar alanda Dörtdivan ilçesi hariç bütün ilçelerde ceviz üretimi yapılmaktadır (Çizelge 7). En fazla üretim 361 tonla Mudurnu, 282 tonla Göynük ilçelerinde yapılmaktadır. Bu ilçeleri Merkez ilçe takip etmekte ve diğer ilçelerde üretim 65 tonun altındadır.

Çizelge 8’de görüldüğü gibi Bolu ili ceviz üretimi bakımından komşu ve yakın ilişkisi olan illerle karşılaştırıldığında 936 tonluk üretimle sondan üçüncü sırada Eskişehir ve İstanbul’un önünde yer almaktadır. Bölgesinde ceviz üretimi konusunda çok düşük düzeyde üretim gerçekleştiren Bolu, konumu ve farklı iklim ile toprak yapısında ki üstünlüğünü kullanarak ceviz üretimi artırmalıdır.

Çizelge 7. Bolu İli Merkez ve İlçelerinde Ceviz Yetiştiriciliği (2)

İlçe Adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Merkez	17	91	38	2.377	301	2.678
Dörtdivan	-	-	-	-	-	-
Gerede	51	44	37	1.180	50	1.230
Göynük	163	282	57	4.920	750	5.670
Kıbrısçık	25	26	29	900	1.000	1.900
Mengen	30	64	14	4.472	665	5.137
Mudurnu	661	361	27	13.500	180	13.680
Seben	0	59	31	1.920	0	1.920
Yeniçağa	181	9	30	300	1.615	1.915
Toplam	1.128	936	32	29.569	4.561	34.130

Çizelge 8. Bolunun Ceviz Yetiştiriciliğinde Komşu İllerle Karşılaştırılması (2)

İl Adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim (ton)	Ağaç başına ortalama verim (kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Sakarya	12.764	4.860	39	126.153	53.204	179.357
Kastamonu	4.654	4.713	38	122.497	64.253	186.750
Ankara	15.886	4.089	39	105.281	68.273	173.554
Kocaeli	7.458	3.456	36	96.555	26.229	122.784
Zonguldak	8.226	2.746	20	136.590	82.470	219.060
Bartın	4.608	1.727	31	55.705	36.500	92.205
Bilecik	8.720	1.263	21	59.137	42.869	102.006
Çankırı	1.803	1.208	22	56.001	21.280	77.281
Düzce	1.312	1.112	37	30.425	12.086	42.511
Karabük	1.949	1.054	21	50.375	31.950	82.325
Yalova	4.815	1.000	34	29.280	8.870	38.150
Bolu	1.128	936	32	29.569	4.561	34.130
Eskişehir	4.667	640	22	29.353	41.308	70.661
İstanbul	2.522	407	17	24.120	48.615	72.735

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bolu ili, farklı iklim ve toprak yapısına sahip olması nedeniyle bitkisel üretim çeşitliliğe sahiptir. Bunun yanında Türkiye’nin iki büyük kenti olan Ankara ve İstanbul’a yakınlığı bakımından tarımsal ürünleri pazarlama konusunda önemli bir avantaja sahiptir.

Tüm bu avantajlarından dolayı ilde bitkisel üretim deseni iyi planlanmalıdır. İlde sürdürülebilir kalkınma tarım ve tarıma dayalı sanayi ile olacaktır. Bunun için tarımın bitkisel üretimde kolunda yapılması gereken uygulamalar aşağıda sunulmuştur.

Öncelikli olarak ürün çeşitlendirilmesi yoluna gidilmelidir. Bu çeşitlendirmede piyasada rağbet gören ürünler yetiştirilmelidir. Bunun yanında birim maliyeti düşürecek, birim alanda verimliliği arttıracak tür ve çeşitler üzerinde durulmalıdır. Patates ve buğdaya dayalı bir üretim modeli olmamalıdır. Şayet böyle bir model olacaksa sanayisi ile beraber ele alınmalıdır. Bunun yanında yetiştirilecek ürünler kanatlı sektörünün ihtiyacını karşılayacak şekilde geliştirilmelidir. Kanatlı sektörünün ihtiyaç duyduğu endüstriyel, yağlı tohumlu ve yem bitkilerinin il dışından değil de il içinden karşılanması sağlanmalı ve bitkisel üretim buna göre yönlendirilmelidir.

Ürün çeşitlendirilmesinde meyvecilik özelliklerde ceviz yetiştiriciliği ön planda tutulmalıdır. Bunun için öncelikli olarak ceviz yetiştiriciliği yapılabilecek, don cebi oluşturmayacak yerler tespit edilmeli ve bahçe kurulması teşvik edilmelidir. Bunun yanında Bolu ilinde ilkbahar geç donları 1-15 Mayıs tarihleri arasında sıklıkla görülmektedir. Bu durum göz önüne alınarak yöreye uygun geç uyanan ve çiçeklenen ceviz çeşitleri yetiştirilmelidir. Bunun için öncelikli olarak çeşit denemesi kurulmalı ve bu deneme sonuçlarına göre yöreye için ceviz çeşitleri önerilmelidir. Yeni tesis edilecek bahçeler muhakkak uzmanların gözetiminde ve sertifikalı fidanlar kullanılarak yapılmalıdır.

Türkiye tarımsal üretimin en büyük problemlerinden biri de tarımsal arazilerin çok parçalı oluşudur. Bolu ilinde de parçalı araziler özellikle tarla bitkileri üretiminde önemli sorunlar oluşturmaktadır. Bu durum birim maliyeti arttırmakta ve entegre mücadeleyi engellemektedir. Bundan dolayı parçalı arazilerin bütünlüğü sağlanma yoluna gidilmeli, küçük arazilerde özellikle de sulanabilir arazilerde tarla tarımı yerine meyve ve sebze üretimi yapılmalıdır. Bunun yanında fidancılık sektörü

Bolu ilinde tarımsal üretimin önemli sorunlarından biride 1. sınıf sulanabilir tarım arazilerinin tarım dışı kullanımınıdır. Özellikle Bolu Ovasında gündün güne sulanabilir tarım arazileri kentleşmeyle beraber yok olmaktadır. Tarım dışı kullanımlar için tarımın yapılamayacağı alanlara izin verilmelidir.

Bolu Merkez İlçeye bağlı Karacasu Beldesi, Mudurnu Merkez ve Taşkesti Beldesi ve Seben ilçe merkezinde jeotermal enerji kaynakları bulunmakla birlikte tarımda kullanılmamaktadır. Bu kaynaklar daha çok kaplıca turizminde kullanılmaktadır. Jeotermal su kaynaklarının tarımsal üretimde kullanılmasıyla bölgede meyvecilik özellikle meyveciliğin bir kolu olan fidancılık önemli bir ivme kazanacaktır.

Tarımsal üretimde Türk insanımızın en önemli özelliği söylenene değil yapılan şeye inanmasıdır. Bunun için yörede modüler meyve bahçeleri kurulmalı ve üreticilere gösterilmelidir. Bunun yanında üreticilere tarımsal eğitimler verilmelidir. Bunun yanında iyi tarım ve organik tarım yöntemleriyle üretim teşvik edilmelidir. Özellikle orman altı tarım alanlarında organik meyvecilik ve sebzeçilik rahatlıkla yapılabilir. Bunun yanında yer altı sıcak su kaynaklarının örtü altı yetiştiriciliğinde ısıtma amaçlı entegrasyonu sağlanarak turfanda yetiştiricilik yapma imkanları araştırılmalıdır.

İlde meyve satış fiyatları oldukça düşüktür. Bunda depolama şartlarının yetersiz olması önemli yer tutmaktadır. Yeterli depolama tesisi olmadığı için meyveler mevsiminde düşük fiyata satılmakta ve uzak pazarlara nakli yapılmayarak pazar rekabetini engellenmektedir. Bunun yanında ambalajlama ve paketleme tesisinin olmaması ürünün eder fiyatla satılmasına imkan tanımamaktadır. Ayrıca ilde üretici birliklerinin yeterince faal olmaması sebebiyle meyveler istenilen fiyatlara satılamamaktadır. Halbuki ilin meyve tüketimi yüksek düzeyde olan iki metropol kentin arasında bulunması ve ulaşım imkanının çok kolay olması daha geniş pazarlara ulaşımı kolaylaştırmaktadır.

Bölgenin iklim ve topoğrafik yapısı, pazar payı yüksek meyve çeşitlerinin yetiştirilmesine için uygundur. Bunun için meyve üretimi Seben gibi belirli bir bölgede yapılmamalı ve diğer bölgelere yayılması sağlanmalıdır. Bunun yanında çiftçi eğitimine ağırlık verilerek modern meyve yetiştirme teknikleri anlatılmalı ve bu teknikler uygulanarak yeni meyve bahçeleri kurulmalıdır. İlde meyve bahçesi kurulum ve tesis maliyetini düşürücü önlemler alınarak proje kapsamında destekleme ve kredi imkanları çiftçilere sunulmalıdır. Özellikle sulama imkanları artırılarak meyvecilik alanları genişletilmelidir.

Ayrıca ilin meyve yetiştiriciliğini engelleyen en önemli iklim etmeni ilkbahar geç donları ve sonbahar erken donlarıdır. Bunun için erken uyarı sistemi sadece Seben'de değil meyveciliğin yoğun yapıldığı yerlerde kurulmalı ve bu doğrultuda dondan korunma yolları geliştirilmelidir.

Patates ve buğday tarımından dolayı ilde aşırı gübre ve ilaç kullanımı yapılmaktadır. Bu uygulamalarla havanın kirlenmesi yanında toprakların kirlenerek verimsizleşmesi söz konusudur. Böyle tarımsal alanlarda ürün kalitesinin düşmesi yanında üretim maliyetini arttırmaktadır. Bunun yanında özellikle elma yetiştiriciliğinde karaleke, elma iç kurdu ve kırmızı örümcek sıklıkla görülmekte ve yoğun insektisit kullanılmaktadır. Bunun için tarla tarımı ve meyvecilikte çevreye duyarlı tarımsal ilaçlar kullanılmalı veya bu hastalık etmenlerine dayanıklı tür ve çeşitler seçilmelidir.

Sonuç olarak doğal güzellikleri ve konumu ile ender illerimizden biri olan Bolu, sahip olduğu stratejik konumunu ve pazarlama imkanlarını iyi kullanarak bitkisel üretimini çeşitlendirmelidir. Yetiştiricilikte başarı, pazarlamadaki başarıyla ölçülebilir. Bu nedenle, farklı iç ve dış pazarlara ürün satabilmek için, kitlesel üretim yapmanın mümkün olmadığı küçük aile işletmelerinde, işletmelerin birlikte hareket ederek belirlenecek sınırlı sayıda tür ve çeşitleri yetiştirmeleri gerekmektedir. Bu uygulamalar ilde, tarımsal verimliliği ve üretim kalitesi arttırarak sosyo - ekonomik yapının korunması ve iyileştirilmesi üzerinde olumlu etkiler yapacaktır. Bunun için meyvecilik özellikle ceviz yetiştiriciliği yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Bolu Valiliği, 2014. Bolu İli Genel Bilgiler. <http://www.bolu.gov.tr>.
2. TÜİK, 2014. Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr>.
3. Zenginbal, H., Kuru, S., 2010. Bolu İli Konvansiyonel ve Organik Meyve Yetiştiriciliği Potansiyeli. Türkiye IV. Organik Tarım Sempozyumu, 28 Haziran- 1 Temmuz 2010, Erzurum.
4. MGM, 2013. Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <http://www.meteor.gov.tr>.
5. NPAEM, 2000. Patates Tarımı Sorunları ve Çözüm Yolları. Niğde Patates Araştırma Enstitüsü Yayınları, Niğde.
6. Zenginbal, H., 2013. Bitkisel Üretiminde Bolu İlinin Mevcut Durumu ve Potansiyeli. I. Bolu Sektörel Kalkınma Sempozyumu, 4 Haziran 2013, Bolu.
7. FAO, 2014. Food and Agriculture Organization of the United Nations. FAO Statistical Database. <http://faostat3.fao.org/faostat-gateway/go/to/download/Q/QC/E;2012>.